

ดนตรีล้านนากับการพัฒนาชุมชน LANNA MUSIC AND COMMUNITY DEVELOPMENT

เกริกพงศ์ ใจคำ¹, พรเมศวร์ สรรพศรี², โอม จันเตย^{3*} และ พิพัฒน์พงศ์ มาศิริ⁴
Krerkpong Jaikum¹, Poramase Subphasri², Ohm Chanteyoon^{3*} and Phiphatphong Masiri⁴

263/2 หมู่ 7 ต.อินทขิล อ.แม่แตง จ.เชียงใหม่ 50150¹

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ 202 ถ.ช้างเผือก ต.ช้างเผือก อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50300²

วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยพายัพ ถ.แก้ววารี ต.วัดเกต อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50000³

45 หมู่ 3 ต.หนองช้างคืน อ.เมือง จ.ลำพูน 51150⁴

236/2 Moo 7, Inthakin Sub-district, Mae Taeng District, Chiang Mai Province 50150¹

Chiang Mai Rajabhat University, 202 Chang Puak Road, Chang Puak Sub-district, Mueang District, Chiang Mai Province 50300²

Payap University, Kaew-Nawarat Road, Wat Ket Sub-district, Mueang District, Chiang Mai Province 50000³

45 Moo 3, Nong Chang Khuen Sub-district, Mueang District, Lamphun Province 51150⁴

*Corresponding author E-mail: ohm_c@payap.ac.th

(Received: 29 Apr, 2022; Revised: 27 Jun, 2022; Accepted: 28 Jun, 2022)

บทคัดย่อ

บทความวิชาการเรื่องดนตรีล้านนากับการพัฒนาชุมชนฉบับนี้ เกิดขึ้นจากความสนใจแนวคิดเกี่ยวกับความสำคัญของการพัฒนาชุมชนและประโยชน์ของดนตรีในการพัฒนาชุมชน ซึ่งทั้งสองแนวคิดนี้มีความสัมพันธ์กัน โดยเฉพาะในประเด็นเกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนาชุมชน ผู้เขียนได้นำเอาความสัมพันธ์ของแนวคิดทั้งสองมาสร้างกรอบแนวคิดในการใช้ดนตรีเพื่อการพัฒนาชุมชนขึ้น ผู้เขียนได้ทำการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับดนตรีล้านนาที่ปรากฏในงานเขียน งานวิจัย และสื่อสังคมออนไลน์ เพื่อใช้สนับสนุนแนวคิดและการนำเสนอแนวทางในการใช้ดนตรีล้านนาเพื่อพัฒนาชุมชน ผลจากการสืบค้นข้อมูลเกี่ยวกับดนตรีล้านนาจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ผู้เขียนได้พบความเป็นไปได้ของการใช้ดนตรีล้านนาเพื่อพัฒนาชุมชนที่เกิดขึ้นมาแล้วในการศึกษาก่อนหน้านี้ โดยพบข้อมูลที่แสดงถึงบทบาทของดนตรีล้านนากับการพัฒนาชุมชนที่เกิดขึ้นใน 3 ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านการเมืองการปกครอง ผู้เขียนหวังว่า บทความวิชาการฉบับนี้จะเป็นประโยชน์และเป็นแนวทางสำหรับผู้ที่อยู่ในแวดวงวิชาการเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนและวิชาการทางด้านดนตรีที่จะได้นำแนวคิดนี้ไปปรับใช้หรือพัฒนาเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อไป

คำสำคัญ: ดนตรีล้านนา, การพัฒนาชุมชน

^{1,4} นักวิชาการอิสระ

² อาจารย์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

³ อาจารย์ วิทยาลัยดุริยางคศิลป์

ABSTRACT

This academic paper was inspired by the idea of community development and the benefits of music in community development. These two principles are particularly relevant to the topic of community development initiatives. The relationship between the two notions has been used by the author to establish a conceptual framework for employing music for community development. After investigating information regarding Lanna music found in literature, research papers, and social media in order to support ideas and give guidelines for using Lanna music for community development, the contribution of Lanna music to community development happened in three areas: economic, social, and political. The author hopes that this academic paper will be useful and be used as a guideline for those in the academic community, both in the field of community development and music academics, who can apply this idea to or develop it for any number of benefits.

KEYWORDS: Lanna Music, Community Development

บทนำ

ชุมชน หรือ Community เป็นคำที่มีการใช้กันในความหมายที่กว้างขวางตามลักษณะของบริบทในการใช้ เช่น ในด้านการปกครองของสังคมไทยที่มีมาแต่เดิม คำว่าชุมชนมีความซ้อนทับกับคำว่า บ้าน หรือ หมู่บ้าน แต่ในส่วนหนึ่งของหน่วยงานสังคมและสถาบันการปกครองมีการใช้คำว่าชุมชนในหลายลักษณะ เช่น ชุมชนชนบท ชุมชนเมือง และชุมชนแออัด สำหรับในทางวิชาการได้มองชุมชนว่าเป็นสิ่งที่มีลักษณะในเชิงของกระบวนการ จึงได้มีการใช้คำว่าชุมชนในลักษณะต่าง ๆ เช่น องค์การชุมชน ป่าชุมชน ผู้นำชุมชน พัฒนาชุมชน วัฒนธรรมชุมชน สิทธิชุมชนและอำนาจชุมชน เป็นต้น สำหรับความหมายของชุมชนที่ให้ไว้โดยราชบัณฑิตยสถาน (2542, น. 368) ได้ให้ความหมายของชุมชนว่าหมายถึง อาณาบริเวณของบ้าน หรือ หมู่บ้าน ที่มีผู้คนตั้งบ้านเรือนอาศัยอยู่ โดยที่บุคคลในชุมชนต่างมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ชุมชนเป็นสังคมในรูปแบบหนึ่งเป็นอาณาบริเวณที่มนุษย์อาศัยอยู่รวมกัน และพึ่งพาอาศัยกันเป็นปึกแผ่นมั่นคง ชุมชนเป็นสิ่งที่ประกอบไปด้วยระบบความสัมพันธ์ของบุคคล ความเชื่อ ศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม ระบบเศรษฐกิจ อาชีพ ระบบการเมือง ระบบการปกครอง โครงสร้างทางอำนาจ รวมไปถึงระบบนิเวศวิทยา สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยีด้านต่าง ๆ ซึ่งระบบเหล่านี้ในชุมชนต่างมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างกันและไม่สามารถแยกออกจากกันได้ (จิตติ มงคลชัยอรัญญา, 2540, น. 3) ลักษณะสำคัญอีกประการหนึ่งของชุมชนคือ ชุมชนเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวกันของบุคคลที่มีเป้าประสงค์เดียวกัน บุคคลที่รวมตัวกันเป็นชุมชนนี้มีความพยายามที่จะทำอะไรร่วมกัน แสดงออกด้วยความเอื้ออาทรต่อกัน และมีระบบที่ใช้สื่อสารกันระหว่างบุคคลภายในชุมชน (ประเวศ วสี, 2541, น. 3) ด้วยความหมายและลักษณะของชุมชนที่ได้กล่าวมา อย่างน้อยได้สะท้อนถึงความสัมพันธ์ที่มนุษย์สร้างขึ้นในลักษณะของชุมชนที่เป็นแหล่งพักพิงและพึ่งพาอาศัยกัน

ด้วยความหมายและความสำคัญของชุมชนในฐานะสังคมขนาดเล็กที่เป็นที่พักพิงและนำมาซึ่งการพึ่งพาอาศัยกัน ดังนั้นในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาจึงได้

มีนักวิชาการต่าง ๆ แสวงหาแนวทางที่ทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งและสามารถเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ ได้ เช่น การวิจัยของ รพีภัทร์ สุขสมเกษม (2559, น. 31-32) ได้กล่าวถึงลักษณะของชุมชนที่มีความเข้มแข็งว่า เกิดขึ้นจากกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้คนในชุมชน เพื่อเอาชนะปัญหาที่ชุมชนต้องเผชิญโดยการระดมทรัพยากรในชุมชนมาใช้ร่วมกันซึ่งจะทำให้เกิดการพัฒนาชุมชนไปสู่ความเข้มแข็งในมิติต่าง ๆ ได้แก่ มิติทางด้านเศรษฐกิจ มิติทางด้านสังคม มิติทางด้านวัฒนธรรม และมิติทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยการพัฒนาของชุมชนในแต่ละชุมชนนั้นจะนำไปสู่ความเข้มแข็งที่แตกต่างกัน ในบางชุมชนอาจมีความเข้มแข็งทางด้านสังคม หรือด้านเศรษฐกิจ หรือ ด้านทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับทรัพยากรและความร่วมมือกันของผู้คนภายในชุมชน ความเข้มแข็งของชุมชนที่ขึ้นอยู่กับทรัพยากรของชุมชนและความร่วมมือกันของผู้คนภายในชุมชนนี้ เป็นสิ่งที่ผู้เขียนให้ความสำคัญและเป็นประเด็นสำคัญที่นำมาซึ่งการเริ่มศึกษาประเด็นสำหรับการเขียนบทความวิชาการฉบับนี้

ดนตรีล้านนา หรือ ดนตรีพื้นบ้านล้านนา หรือ ดนตรีพื้นเมือง เป็นดนตรีในลักษณะหนึ่งที่เกิดขึ้นในชุมชนและมีความสัมพันธ์กับผู้คนในชุมชนมาอย่างยาวนาน ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาได้ปรากฏการศึกษาเกี่ยวกับดนตรีล้านนาที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของดนตรีล้านนาและชุมชน ยกตัวอย่างเช่น การศึกษาดนตรีล้านนาที่เรียกว่า ตกเลี้ยง ในพื้นที่จังหวัดลำปางของ ณรงค์ สมิติธรรม (2541) ได้กล่าวถึงดนตรีตกเลี้ยงว่าเป็นดนตรีล้านนาที่มีรูปแบบการประสมวงในลักษณะของวงปี่กลองประกอบไปด้วยเครื่องดนตรีชนิดต่าง ๆ ได้แก่ ปี่แน กลองตะโกล่งปี่ต กลองแวง ฉาบ ฉิ่ง และซอ ดนตรีตกเลี้ยงถือเป็นทรัพยากรดนตรีของชุมชน และเป็นของคู่กันกับวัดในฐานะศูนย์กลางของชุมชน ดังปรากฏข้อมูลการวิจัยว่า เมื่อมีงานบุญเกิดขึ้นภายในหมู่บ้านชาวบ้านจะมาช่วยกันแห่ประโคมตกเลี้ยงที่วัด เพราะเชื่อว่าการแห่ประโคมตกเลี้ยงจะทำให้ได้บุญกุศล ผลจากการวิจัยดนตรีตกเลี้ยงนี้ได้สะท้อนถึงความสัมพันธ์ของบุคคลในชุมชนกับดนตรีตกเลี้ยง ส่งผลให้เกิดความร่วมมือ

เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในชุมชน คนตรีตกเลี้ยงเป็นตัวอย่างหนึ่งที่สะท้อนความสัมพันธ์ของคนตรีล้านนา กับชุมชนและบทบาทของคนตรีล้านนาในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนได้เป็นอย่างดี

ด้วยความเป็นมาและความสำคัญของแนวคิดเกี่ยวกับชุมชนและข้อมูลจากการวิจัยเกี่ยวกับคนตรีล้านนาดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น ผู้เขียนจึงได้นำเสนอบทความวิชาการเรื่อง “คนตรีล้านนากับการพัฒนาชุมชน” ขึ้น เพื่อเสนอแนวคิดและแนวทางในการใช้คนตรีล้านนาในการพัฒนาชุมชน เนื้อหาของบทความวิชาการฉบับนี้ ผู้เขียนได้เริ่มต้นโดยการนำเสนอแนวคิดการพัฒนาชุมชนเพื่อให้เห็นถึงกรอบแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน โดยได้เพิ่มเติมแนวคิดการใช้คนตรีเพื่อพัฒนาชุมชนเพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ของแนวคิดทั้งสอง หลังจากนั้น ผู้เขียนได้นำเสนอแนวทางการใช้คนตรีล้านนาเพื่อพัฒนาชุมชน โดยนำแนวคิดการพัฒนาชุมชนและข้อมูลเกี่ยวกับคนตรีล้านนาที่ปรากฏมาประกอบกัน เพื่อแสดงให้เห็นถึงแนวทางและความเป็นไปได้ของการใช้คนตรีล้านนาเพื่อพัฒนาชุมชน ดังต่อไปนี้

แนวคิดการใช้คนตรีเพื่อพัฒนาชุมชน

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนได้รับการพัฒนามาจากแนวความคิดเกี่ยวกับ “การศึกษามวลชน” (Mass Education) ที่ให้คำจำกัดความของการพัฒนาชุมชนว่าหมายถึง ขบวนการ (Movement) เพื่อส่งเสริมความเป็นอยู่ของคนในชุมชนให้ดีขึ้น โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมและริเริ่มการพัฒนาชุมชนเอง การพัฒนาชุมชนได้รับความนิยมและแพร่หลายเมื่อองค์การสหประชาชาติได้ให้การยอมรับและได้กำหนดความหมาย หลักการ และวิธีการพัฒนาชุมชนขึ้น และได้กำหนดให้ปี ค.ศ. 1960 จนถึง ปี ค.ศ. 1969 (พ.ศ. 2503 จนถึง พ.ศ. 2512) เป็นทศวรรษแห่งการพัฒนา สำหรับในประเทศไทยการพัฒนาชุมชนได้เริ่มขึ้นโดยกระทรวงมหาดไทยที่ได้ประกาศใช้แผนบูรณะชนบท เมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2485 โดยมุ่งหวังให้ราษฎรไทยเป็นพลเมืองดี มีที่ดินทำกิน และการครองชีพที่ดีขึ้น (ณัฐวุฒิ ทรัพย์อุบลรัตน์, 2558, น. 119-121)

จากความเป็นมาของการพัฒนาชุมชนดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความต้องการเปลี่ยนแปลงชุมชนให้ดีขึ้น โดยมีเป้าหมายที่ผู้คนที่อาศัยอยู่ในชุมชนเป็นหลัก ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาได้มีนักวิชาการชาวไทยหลายท่านได้แก่ สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2525) สนธยา พลศรี (2547) กรมการพัฒนาชุมชน (2527) โกวิท พวงงาม (2553) และณัฐวุฒิ ทรัพย์อุบลรัตน์ (2558) ได้อธิบายความหมายของการพัฒนาชุมชนไปในทิศทางต่าง ๆ โดยสามารถสรุปความหมายของการพัฒนาชุมชนว่าหมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงที่มุ่งเป้าหมายไปที่บุคคลในชุมชน ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี โดยใช้พลังและความร่วมมือจากคนในชุมชน และหน่วยงานของรัฐ ตลอดจนองค์กรในชุมชน เพื่อปรับปรุงแก้ไขปัญหาและสร้างสรรค์ชุมชนให้เกิดความก้าวหน้าทั้งในด้านคุณภาพชีวิต ความเป็นอยู่ เศรษฐกิจ สังคม การเมือง และการปกครอง โดยมุ่งยกระดับมาตรฐานการครองชีพ และคุณภาพชีวิตของประชาชนเป็นสำคัญ สำหรับแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมนี้ ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาได้มีการศึกษาและอธิบายกันอย่างกว้างขวางเกิดขึ้นในประเด็นต่าง ๆ ได้แก่ แนวคิดเบื้องต้นสำหรับการพัฒนาชุมชน หลักการและปรัชญาของการพัฒนาชุมชน วัตถุประสงค์ของการพัฒนาชุมชน ลักษณะของการพัฒนาชุมชน และองค์ประกอบของการพัฒนาชุมชน เป็นต้น แต่สำหรับประเด็นที่ผู้เขียนให้ความสำคัญและได้นำเสนอในเนื้อหาของบทความฉบับนี้เป็นประเด็นเกี่ยวกับความสำคัญของการพัฒนาชุมชน (มยุรี วัดแก้ว, 2535, น. 34-36) ซึ่งเป็นการอธิบายว่า การพัฒนาชุมชนมีความสำคัญต่อชุมชน ใน 3 ด้าน คือ

- 1) ความสำคัญในด้านเศรษฐกิจ การพัฒนาชุมชนทำให้เศรษฐกิจของเกษตรกรในชนบทดีขึ้น ได้แก่ การพัฒนาชุมชนช่วยยกระดับการครองชีพของประชาชนให้ดีขึ้น ช่วยแก้ไขปัญหาวางงาน การพัฒนาชุมชนส่งเสริมให้ประชาชนได้รู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ และการพัฒนาชุมชนทำให้ประชาชนมีฐานด้านเศรษฐกิจดีขึ้นและประเทศชาติมีความมั่นคงด้านเศรษฐกิจ

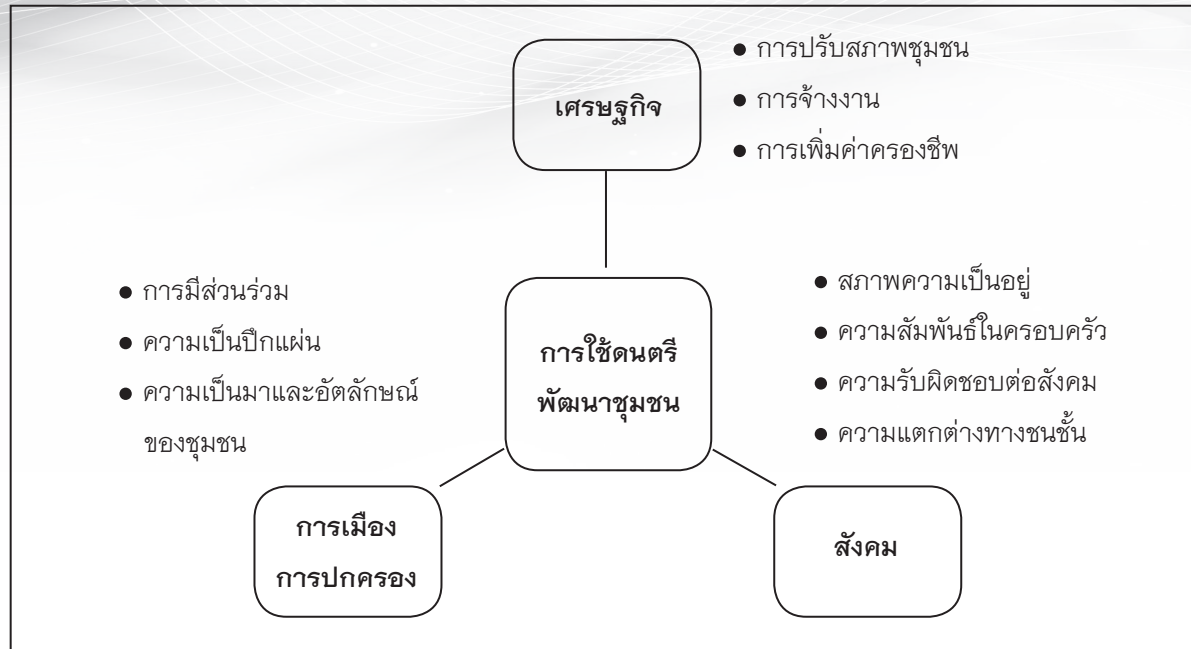
2) ความสำคัญทางสังคม การพัฒนาชุมชนมีผลทำให้สภาพสังคมในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีได้แก่ การทำให้ประชาชนได้รู้จักปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของตนเองให้ดีขึ้น ช่วยให้ประชาชนรู้จักป้องกันโรคภัยไข้เจ็บ การรักษานามัยครอบครัวให้ดีขึ้น การพัฒนาชุมชนลดความแตกต่างระหว่างชนชั้นในสังคมให้บรรเทาลง การสร้างความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นแก่สมาชิก ช่วยปรับปรุงชีวิตในด้านความสัมพันธ์ในครอบครัวและสังคมให้ดีขึ้น และการพัฒนาชุมชนทำให้ประชาชนรู้จักหน้าที่ของตน มีความรับผิดชอบต่อสังคมมากขึ้น

3) ความสำคัญทางด้านการเมืองการปกครอง กล่าวคือ การพัฒนาชุมชนเป็นการก่อให้เกิดความสามัคคี ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของคนในชุมชนท้องถิ่นและคนในชาติ ทำให้ประชาชนเกิดความรัก ความเข้าใจในรัฐบาล และประเทศชาติของตนยิ่งขึ้น การพัฒนาชุมชนช่วยขจัดความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้นระหว่างประชาชนกับประชาชน และระหว่างประชาชนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ทำให้ประชาชนสนใจที่จะปกครองตนเอง และเข้าใจการปกครองในระบอบประชาธิปไตยมากขึ้น

แนวคิดความสำคัญของการพัฒนาชุมชนนี้มีความสัมพันธ์กับแนวคิดเกี่ยวกับการใช้ดนตรีเพื่อพัฒนาชุมชน ดังปรากฏจากการศึกษาดนตรีชุมชนของ Foster (2010) ที่ชื่อว่า Music and Community Development: Perspectives on Relationship, Roles and Structures in Music in Community งานเขียนดังกล่าวได้นำเสนอแง่มุมที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของดนตรีกับชุมชน นอกจากนี้ในบทความเกี่ยวกับประโยชน์ของดนตรีในชุมชนที่มีการเผยแพร่ผ่านเว็บไซต์ของ PlayCore (2020) ซึ่งเป็นกลุ่มธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) ในสหรัฐอเมริกา ได้นำเสนอประเด็นเกี่ยวกับประโยชน์ของดนตรีในการพัฒนาชุมชน ซึ่งการศึกษางานเขียนของนักวิชาการต่างประเทศดังกล่าว ทำให้ผู้เขียนได้เห็นถึงการเชื่อมโยงกันของดนตรีกับการพัฒนาพัฒนาชุมชน กล่าวคือ ดนตรีที่เกิดขึ้นในชุมชนไม่ว่าจะเป็นการซ้อมดนตรี หรือเป็นการแสดงดนตรีที่เกิดขึ้นจริง ช่วยทำให้ชุมชนเกิดความมีชีวิตชีวา โดยเฉพาะผู้ที่อาศัยอยู่ภายในชุมชน การแสดงดนตรีของนักดนตรีในชุมชนเป็นการแบ่งปันความสุข ความหลงใหลในดนตรีของตน ให้กับผู้อื่นซึ่งสามารถเกิดขึ้นในบริบทต่าง ๆ เช่น การแสดงดนตรีบนเวที

กลางแจ้ง หรือแม้กระทั่งการแสดงดนตรีที่เกิดขึ้นในร้านกาแฟ การแสดงดนตรีที่เกิดขึ้นในบริบทต่าง ๆ เหล่านี้เป็นพาหนะที่นำเอาความสุขไปสู่ผู้คน ทำให้ชุมชนเกิดความมีชีวิตชีวา เป็นการสร้างสีสันและตัวตนของชุมชนจากการแสดงดนตรีที่มีหลากหลายชนิด การแบ่งปันความสุขและการสร้างสีสันความมีชีวิตชีวาให้กับชุมชนผ่านการแสดงดนตรีในชุมชนนี้ มีความสอดคล้องกับความสำคัญของการพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ ได้แก่ (1) ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การแสดงดนตรีภายในชุมชนเพื่อเปลี่ยนสภาพของชุมชนในทางที่ดีขึ้น การจัดการแสดงดนตรีของนักดนตรีในบริบทต่าง ๆ เป็นการพัฒนาชุมชนช่วยยกระดับการครองชีพของประชาชนให้สูงขึ้น ช่วยแก้ไขปัญหาว่างงาน การแสดงดนตรีและการฟังดนตรีเป็นการพัฒนาชุมชนส่งเสริมให้ประชาชนได้รู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ (2) ในด้านสังคม ได้แก่ การใช้ดนตรีเพื่อสร้างสีสันและความมีชีวิตชีวาในชุมชน เป็นวิธีการหนึ่งที่ทำให้ประชาชนได้รู้จักปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนของตนให้ดีขึ้น การใช้ดนตรีเพื่อปรับปรุงชีวิตในด้านความสัมพันธ์ในครอบครัวและสังคมผ่านกิจกรรมการเล่นดนตรีหรือการพาครอบครัวไปพักผ่อน ด้วยการชมการแสดงคอนเสิร์ต การแสดงดนตรีในบริบทต่าง ๆ ของนักดนตรีเป็นการสะท้อนการรู้จักหน้าที่ของตน และความรับผิดชอบต่อสังคม นอกจากนี้การแสดงดนตรีในลักษณะของการร้องประสานเสียงหมู่ (Chorus) ยังเป็นการเสริมสร้างความสัมพันธ์ของผู้คน ลดความไม่เท่าเทียมกันระหว่างชนชั้นในสังคม (3) ในด้านการเมืองการปกครอง ได้แก่ การแสดงดนตรีในชุมชนเป็นกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ทั้งในส่วนของผู้แสดงดนตรีและผู้ฟังดนตรี การเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนผ่านการแสดงดนตรีก่อให้เกิดความสำนึกร่วมและความเป็นปึกแผ่นภายในชุมชน นำไปสู่การค้นหารากเหง้าและอัตลักษณ์ของชุมชน

การเชื่อมโยงแนวคิดความสำคัญของการพัฒนาชุมชนและแนวคิดการใช้ดนตรีเพื่อประโยชน์ของชุมชนดังที่ได้กล่าวมานั้น ทำให้ผู้เขียนได้นำความสัมพันธ์ของแนวคิดดังกล่าวมาสร้างเป็นกรอบแนวคิดในการใช้ดนตรีเพื่อพัฒนาชุมชน และได้นำเสนอในภาพดังต่อไปนี้

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการใช้ดนตรีเพื่อพัฒนาชุมชน

กรอบแนวคิดในการใช้ดนตรีเพื่อพัฒนาชุมชนที่เกิดขึ้นจากการนำเอาแนวคิดความสำคัญในการพัฒนาชุมชนและแนวคิดเกี่ยวกับประโยชน์ของคนตรีในการพัฒนาชุมชน มาเชื่อมโยงกัน และสร้างเป็นกรอบแนวคิดในการใช้ดนตรีเพื่อพัฒนาชุมชนที่นำไปสู่การพัฒนาใน 3 ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านการเมืองการปกครอง กรอบแนวคิดที่ได้นำเสนอให้นำไปสู่แนวทางการใช้ดนตรีล้านนาเพื่อพัฒนาชุมชนซึ่งนำเสนอในเนื้อหาต่อไป

การใช้ดนตรีล้านนาเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

การนำเสนอกรอบแนวคิดในการใช้ดนตรีเพื่อพัฒนาชุมชนที่ได้แสดงมาก่อนหน้านี้ ทำให้เห็นถึงแนวคิดในการใช้ดนตรีเพื่อพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ ซึ่งจากการศึกษาข้อมูลจากงานวิจัย วิทยานิพนธ์ที่มีการศึกษาดนตรีล้านนาได้ปรากฏข้อมูลที่แสดงให้เห็นแนวทางในการใช้ดนตรีล้านนาเพื่อพัฒนาในด้านเศรษฐกิจของชุมชนในลักษณะต่าง ๆ เช่น งานวิจัยเรื่อง ศักยภาพการผลิตเพลงพื้นบ้านล้านนา กรณีศึกษา “พินเปี้ยะ” จังหวัดลำปางได้แสดงให้เห็นถึงความต้องการของสังคมที่มีต่อเครื่องดนตรีล้านนาที่เรียกว่า พินเปี้ยะ ซึ่งในอดีตเป็นเครื่องดนตรีที่ปรากฏในชุมชนต่าง ๆ ในพื้นที่ตอนบนของไทย แต่ในปัจจุบันเครื่องดนตรี

ดังกล่าวได้ปรากฏน้อยลงและเกือบสูญหายไปจากชุมชน ปัญหาหนึ่งของการสูญสลายของพินเปี้ยะคือขาดเครื่องดนตรีที่มีคุณภาพ เนื่องจากส่วนประกอบที่สำคัญของเครื่องดนตรีที่เรียกว่า “หัวเปี้ยะ” ทำมาจากโลหะสัมฤทธิ์ที่หลอมเป็นรูปหัวของช้างหรือหัวของนกหัสดีลิงค์ ซึ่งในอดีตปรากฏช่างฝีมือที่มีทักษะในการหลอมโลหะในชุมชนต่าง ๆ ในจังหวัดเชียงใหม่ เช่น ชุมชนวัดช้างฮ้าง และชุมชนวัดเชียงแสน จะเป็นผู้สร้างหัวเปี้ยะสำหรับทำพินเปี้ยะโดยเฉพาะ การขาดแคลนวัตถุดิบในการทำพินเปี้ยะดังกล่าวส่งผลให้การสร้างพินเปี้ยะในปัจจุบันประสบปัญหาทั้งในด้านคุณภาพและต้นทุนการผลิต ผลการวิจัยพบว่ากรณีที่หัวของพินเปี้ยะเป็นของที่ทำยาก โดยเฉพาะหัวเปี้ยะที่เป็นของเก่าที่ส่งผลต่อคุณภาพของเสียงพินเปี้ยะโดยตรง จึงทำให้หัวพินเปี้ยะมีราคาประมาณ 1,000–1,500 บาท (ปี พ.ศ. 2544) ความขาดแคลนวัตถุดิบในการทำพินเปี้ยะดังกล่าวเป็นอีกตัวอย่างหนึ่งที่สะท้อนถึงความจำเป็นในการผลิตเครื่องดนตรีล้านนาสำหรับชุมชน และต้องเป็นการผลิตในเชิงธุรกิจหรือในรูปแบบอุตสาหกรรมเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการเครื่องดนตรีล้านนาที่มีคุณภาพและต้นทุนในการผลิตที่สูงขึ้นในปัจจุบัน (โชติมา โชติกเสถียร, 2548)

ความต้องการผลิตเครื่องดนตรีล้านนาของชุมชนยังปรากฏในงานวิจัยของ บุรณพันธุ์ ใจหล้า (2563) เรื่อง ภูมิปัญญาการสร้างเครื่องดนตรีล้านนาเพื่อสืบทอดการสร้างเครื่องดนตรีพื้นบ้าน และเสริมสร้างความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม งานวิจัยฉบับนี้ได้กล่าวถึงการสร้างเครื่องดนตรีล้านนาที่เกิดขึ้นของชุมชนในอดีตว่าเป็นการผลิตในครัวเรือนเพื่อใช้ในโอกาสและกิจกรรมทางสังคมของผู้คนในแต่ละชุมชน ปัจจุบันการสร้างเครื่องดนตรีล้านนาได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นการผลิตในเชิงอุตสาหกรรมมากขึ้น การสร้างเครื่องดนตรีในปัจจุบันมีคุณภาพมาตรฐานสูงขึ้น ตลอดจนได้มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาและเทคนิควิทยาจากคนรุ่นก่อนสู่คนรุ่นใหม่ การสร้างเครื่องดนตรีล้านนาในปัจจุบัน เกิดขึ้นจากภูมิปัญญาที่หลากหลายในแต่ละพื้นที่ ทำให้เกิดสายสกุลช่างในการสร้างเครื่องดนตรีในปัจจุบัน เช่น สกุลช่างประดิษฐ์เครื่องดนตรีล้านนาที่มีการสืบทอดมาจากเจ้าสุนทร ณ เชียงใหม่ ได้แก่ นายบุญรัตน์ ทิพย์รัตน์ และนายกำจร เทโวชัย ซึ่งในปัจจุบันได้ทำการผลิตเครื่องดนตรีล้านนาในชุมชนสันผักหวาน อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ การผลิตเครื่องดนตรีล้านนาในลักษณะของอุตสาหกรรมในครัวเรือนนี้เป็นงานฝีมือที่ต้องใช้ประสบการณ์สูง ตลอดจนการใช้วัตถุดิบในการสร้างเครื่องดนตรีที่ต้องคัดสรรและมีต้นทุนตามสภาพของเศรษฐกิจ ดังนั้นการสร้างเครื่องดนตรีล้านนาของช่างฝีมือ จึงต้องการมีการปรับตัวและพัฒนาไปตามบริบทของเศรษฐกิจและสังคม โดยอาศัยเครือข่ายดนตรีล้านนาที่ช่างฝีมือแต่ละคนมีความสัมพันธ์อยู่ การสร้างเครื่องดนตรีล้านนาของช่างฝีมือแต่ละคนแสดง

ให้เห็นถึงสถานภาพการผลิตเครื่องดนตรีล้านนาในอดีตเป็นเพียงช่างประดิษฐ์เครื่องดนตรีในชุมชน ปัจจุบันมีการให้ความสำคัญในการผลิตเครื่องดนตรีล้านนาและได้รับการยกย่องให้เป็นภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ ดังปรากฏว่ามีช่างฝีมือได้รับรางวัลเชิดชูเกียรติจากสถาบันการศึกษาและหน่วยงานราชการต่าง ๆ เช่น นายบุญรัตน์ ทิพย์รัตน์ ที่ได้รับการยกย่องให้เป็นครูภูมิปัญญาไทยและได้รับรางวัลเพชรราชภัฏ-เพชรล้านนา การได้รับรางวัลเชิดชูเกียรติครั้งนี้แสดงถึงการยกระดับการสร้างเครื่องดนตรีที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ทำให้ช่างฝีมือพื้นบ้านที่อยู่ภายในชุมชนได้มีพื้นที่ทางสังคมและเศรษฐกิจ ส่งผลให้มีการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีของช่างฝีมือที่เป็นบุคคลกลุ่มหนึ่งในชุมชนให้ดีขึ้นด้วย

จากแนวคิดในการใช้ดนตรีเพื่อพัฒนาชุมชนที่แสดงก่อนหน้านี้ แสดงให้เห็นถึงแนวคิดในการใช้ดนตรีเพื่อพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ ซึ่งจากการศึกษาข้อมูลจากงานวิจัย วิทยานิพนธ์ที่มีการศึกษาดนตรีล้านนามาก่อนหน้านี้ได้ปรากฏข้อมูลที่แสดงให้เห็นแนวทางในการใช้ดนตรีล้านนาเพื่อพัฒนาในด้านเศรษฐกิจของชุมชน ข้อมูลที่ปรากฏจากงานวิจัยของ พิพัฒน์พงศ์ มาศิริ (2562) เรื่องการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ของดนตรีล้านนาในพื้นที่ตอนบนของประเทศไทย ได้แสดงให้เห็นถึงการปรับเปลี่ยนกระบวนการผลิตเครื่องดนตรีล้านนาในพื้นที่ตอนบนของไทยในลักษณะของการประกอบธุรกิจเกี่ยวกับเครื่องดนตรีล้านนามากขึ้น งานวิจัยฉบับดังกล่าวได้นำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงราคาของเครื่องดนตรีล้านนาชนิดต่าง ๆ ที่มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นในช่วงสองทศวรรษ ดังแสดงในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 การเปลี่ยนแปลงราคาเครื่องดนตรีล้านนา

เครื่องดนตรีล้านนา	ราคา (บาท/หน่วย)	ราคา (บาท/หน่วย)
	(พ.ศ. 2540 – พ.ศ. 2550)	(พ.ศ. 2562)
1. สะล้อ	500	1,200 – 2,000
2. ซึง	500	2,000 – 4,000
3. ขลุ่ย	100	300 – 500
4. เปียะ	1,000	3,000
5. ปี่ (1 จูม)	300	500 – 1,000
6. แน (1 คู่)	150 – 200	1500 – 2,000
7. ระนาดเอก	700	6,000 – 8,000
8. ระนาดทุ้ม	700	6,000 – 8,000
9. ระนาดเหล็ก	700	6,000 – 8,000
10. ซ้องวง	1,400	20,000
11. กลองโป่งป่ง	150	2,500
12. กลองเต่งถึง	1,500	6,500 – 8,000
13. กลองแวง	4,000	15,000 – 20,000
14. กลองตะลัดโปัด	300	2,000
15. กลองปู่เจ้	500	7,000
16. กลองมอชิง	3,000	5,000
17. กลองชิงมอ	300	2,500
18. กลองสะบัดชัย	8,000	20,000 – 23,000
19. ซ้อง	600 (1 กิโลกรัม)	1,600 (1 กิโลกรัม)

ที่มา: พืชมานะสาร มาศิริ, 2562

ข้อมูลที่ปรากฏในตารางแสดงให้เห็นว่าการผลิตเครื่องดนตรีล้านนาในเชิงธุรกิจสามารถสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนได้ การผลิตเครื่องดนตรีล้านนาบางชนิด ได้แก่ กลองแวง กลองสะบัดชัย และซ้องวง ทำให้เกิดมูลค่าของเครื่องดนตรีได้สูงนับหมื่นบาท การผลิตเครื่องดนตรีล้านนาในเชิงธุรกิจนี้ได้ปรากฏในชุมชนต่าง ๆ ในพื้นที่ทางตอนบนของประเทศไทย ซึ่งข้อมูลจากการวิจัย (พืชมานะสาร มาศิริ, 2562, น. 166-169) ได้แสดงถึงแหล่งในการผลิตเครื่องดนตรีล้านนาว่า ได้ปรากฏในพื้นที่ของจังหวัดเชียงราย น่าน แพร่ ลำปาง และเชียงใหม่ ซึ่งแหล่งในการผลิตเครื่องดนตรีล้านนาเหล่านี้ ในบางแห่งมีลักษณะเป็นโรงงานขนาดใหญ่และมีการจ้างแรงงานซึ่งเป็นผู้คนในชุมชนในการผลิต ได้แก่ ร้านเชียงใหม่การดนตรี โฮงซิงหลวง

ในจังหวัดแพร่ และโรงงานผลิตเครื่องดนตรีล้านนาในจังหวัดลำปาง เป็นต้น แหล่งผลิตเครื่องดนตรีล้านนาในลักษณะของโรงงานนี้ทำให้เกิดการจ้างงานขึ้นภายในชุมชนที่มีโรงงานตั้งอยู่ ทำให้เกิดการสร้างรายได้ทั้งต่อผู้เป็นเจ้าของโรงงานและในส่วนของลูกจ้างในโรงงานเอง การพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจชุมชนนี้สะท้อนออกมาชัดเจนจากแนวโน้มราคาของเครื่องดนตรีล้านนาที่เพิ่มสูงขึ้นในตลาดสองทศวรรษที่ผ่านมา การแสดงข้อมูลจากงานวิจัยฉบับนี้น้อยน้อยได้แสดงให้เห็นถึงความเป็นไปได้ในการใช้ดนตรีล้านนาในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

การพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนนอกจากจะเกิดขึ้นในลักษณะของการผลิตเครื่องดนตรีล้านนาเพื่อจำหน่ายแล้ว ยังปรากฏในลักษณะของการใช้ดนตรี

ล้านนาเพื่อประกอบอาชีพทางดนตรีอีกด้วย การประกอบอาชีพของนักดนตรีล้านนาในกลุ่มของการขับซอที่รู้จักกันในนามของ “ช่างซอ” ได้เกิดขึ้นในพื้นที่ต่าง ๆ ทางตอนบนของประเทศไทย ดังปรากฏข้อมูลจากการรวมกลุ่มของผู้ประกอบอาชีพขับซอในชื่อของ สมาคมศิลปินขับซอล้านนา (สมาคมศิลปินขับซอล้านนา, ม.ป.ป.) ได้แสดงให้เห็นจำนวนของบุคคลต่าง ๆ ที่ประกอบอาชีพในการขับซอที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกของสมาคมจำนวน 308 คน ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน ลำปาง พะเยา แพร่ น่าน และตาก กลุ่มศิลปินขับซอล้านนาเหล่านี้ยังคงประกอบอาชีพด้วยการขับซอในงานพิธีกรรม ประเพณี เทศกาลที่เกิดขึ้นในชุมชนต่าง ๆ ได้แก่ พิธีเลี้ยงผี ประเพณีบูชาเสาอินทขิล พิธีกรรม และประเพณีทางพุทธศาสนา งานขึ้นบ้านใหม่ พิธีบวชพระ เป็นต้น (มณี พยอมยงค์, 2529, วนิดา ริกการณ, 2545 และศุภนิจ ไชยวรรณ, 2547) การประกอบอาชีพการขับซอของกลุ่มศิลปินขับซอล้านนา ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงประโยชน์ของดนตรีล้านนาในด้านการสร้างอาชีพของคนในชุมชน ซึ่งปัจจุบันได้มีสถาบันการศึกษาต่าง ๆ เข้ามาช่วยในการสร้างหลักสูตรเพื่อสร้างบุคคลที่ประกอบอาชีพทางด้านดนตรีล้านนาให้กับสังคม ได้แก่ วิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ทำให้การใช้ดนตรีล้านนาเพื่อการประกอบอาชีพนี้ได้รับการยอมรับมากขึ้นในสังคมปัจจุบัน

การใช้ดนตรีล้านนาเพื่อพัฒนาสังคม

การนำเสนอกรอบแนวคิดในการใช้ดนตรีเพื่อพัฒนาชุมชนในด้านสังคม ได้แก่ การปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของคนในชุมชน การสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัว การสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม และการลดความแตกต่างทางชนชั้น ผลจากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับดนตรีล้านนาในการพัฒนาสังคมนี้ได้ปรากฏขึ้นจากการใช้การขับซอล้านนาเป็นสื่อในชุมชน ทั้งนี้เนื่องจากองค์ประกอบของการขับซอที่มีการใช้ภาษาท้องถิ่น หรือ คำเมือง ในการสื่อความกับผู้ฟังได้โดยตรง ทำให้การขับซอล้านนาจึงเป็นการสื่อสารที่สามารถเข้าถึงผู้คนในชุมชนทางภาคเหนือได้เป็นอย่างดี การเป็นสื่อ

พื้นบ้านของการขับซอทำให้การขับซอล้านนาถูกนำมาปรับใช้เพื่อการสื่อสารข้อมูลต่าง ๆ สำหรับผู้คนในชุมชน ในตลอดช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา เช่น การขับซอพื้นบ้านเรื่องต่อต้านยาเสพติดของ สิงห์เดช แม่วาง และแม่บัวชุม สันปาตอง การขับซอล้านนาเพื่อให้ผู้คนในชุมชนได้ทราบถึงอันตรายจากการแพร่ระบาดของโรคเอดส์ของศรีทวน และจันทร์สวย สืบใจยศ การใช้การขับซอล้านนาเป็นสื่อในการแจ้งข่าวสารให้คนในชุมชนทราบถึงอันตรายในลักษณะต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นในชุมชนนี้เป็นแนวทางหนึ่งของการใช้ดนตรีล้านนาเพื่อพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน ดังตัวอย่างสื่อประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ของจังหวัดพะเยาที่ได้ร่วมกับศิลปินขับซอล้านนาคณะสรวรรค์ล้านนา เพื่อแจ้งข่าวสารให้ชาวบ้านในชุมชนต่าง ๆ ของจังหวัดพะเยาได้ทราบถึงการแพร่ระบาดและอันตรายของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ดังนี้

ช่างซอผู้ชาย: “ปีนี้ พ.ศ. สองพันห้าร้อยหกสิบ ป้าย หมู่เฮาตั้งหลายมันอะหยั่งมาฮิด พ.ศ. สองพันห้าร้อยหกสิบสี่ คนไทยหงุดหงิดเพราะว่าโรคโควิดแพร่ระบาดหลวงหลาย เจ้าเหี้ย ปีนี้ พ.ศ. สองพันห้าร้อยหกสิบป้าย หมู่เฮาตั้งหลายมันอะหยั่งมาฮิด พ.ศ. สองพันห้าร้อยหกสิบสี่ คนไทยหงุดหงิดเพราะว่าโรคโควิดลึบเก้านายทิน บ่เป็นอันยะทำมาหากิน อันว่าโรคร้ายมันมาจากเมืองจีน ตามดีข้าได้อินกะอู่ฮั่นบู้แล้ว นี้กะแหล่นอ น้องก่อแหล่นาย หื้อเจ้าปี่น้องก่อนนั้นหมั่นบ้องกันเน่อเจ้า หื้อสวมหน้ากากอนามัย ขอสาหวัดดีปีน้องตั้งหลาย ผมจะบรรยายเรื่องราวที่เกิดขึ้น ในปี 63 บ่อมีไผ่ต้นมั้ง คนเฮาแตกตื่นทั่วทั้งประเทศไทย ไวรัสโคโรนาคงมาแต่ไกล เมืองจีนเมืองไทยไกลบ่อใจไกล โรคนี้ถึงตายบ้านเมืองเดือนร้อน”

ช่างซอผู้หญิง: “สวัสดิ์เจ้าปี่น้องตั้งหลายตึงหญิงตึงจายอยู่ต่างจอนตางบ้าน อันโรคโควิดมันฮิดใจเจ๋นล้าจะไปซอต่างบ้านบ่อจะได้ไป โควิดลึบเก้าเข้าแล้วถึงตายละวุ่นละวายเป็นอาวอาน้ำบ้า ถ้าบ่อตันได้ยากถึงตายแต่ ๆ จะติดไผ่มาเฮาก่อผ่อบ่อฮั่น เฮาจួយผ่อกันเตอะบ่อเจ้าแม่เจ้า ปี่น้องตั้งหลายหญิงจายใหญ่เฒ่า บ่อฮู้มันจะเข้าไผ่ไหนคนใด ก้อยฮักษาตัวเตอะปี่น้องตั้งหลายตึงหญิงตึงจายอย่าพึ่งออกนอกบ้าน อย่างพึ่งสังสรรค์กันเต๋เย่นบ่อปี่น้อง”

ช่างซ่อมผู้ชาย: “นักรบเสื้อขาวนั่นคือคุณหมอ
ลำบากใจแต่หนอเก่งไปทุกด้าน ทุกวันทุกคืนบ่ได้หยุด
ได้ย่าง จ่วยเหลื่อจาวบ้านทั่วประเทศไทย คนเฮาทุกคน
ต่างก็กลัวตาย เสี่ยงอันตรายบ่บ่มีรายได้ ปัญหา
หลายมากมายแต่แต่ หื้อเฮาฟังก้านายแพทย์คุณหมอ
ดิง อสม. ประจำหมู่บ้าน จะไปคึดไปด้านเน่อป็น้องวง
ใยปฏิบัติตัวทอย่างตั้งใจ ชีวิตจะปลอดภัยตกไปว่าอ้อ หื้อขอ
สวัสดิ์จบเพียงเต้าอ้อ”

(สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพะเยา, 2564)

การขับชอของคณะสวรค์ล้านนา เป็นการ
ขับชอในทำนองล่องน่านซึ่งเป็นทำนองสำหรับการ
ขับชอที่มีความเก่าแก่ของชาวล้านนา เนื้อหาในการ
ขับชอเป็นการบอกถึงความเป็นมาของโรคติดเชื้อ
ไวรัสโคโรนาที่มีความอันตรายถึงชีวิต และได้มีการ
แจ้งเตือนให้ชาวบ้านในชุมชน ได้ตระหนักถึงอันตราย
ของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา โดยการประชาสัมพันธ์
ให้ชาวบ้านให้ ความร่วมมือกับทางราชการและ
ผู้ที่เกี่ยวข้องได้แก่ แพทย์ อาสาสมัครสาธารณสุข
ประจำหมู่บ้าน หรือ อ.ส.ม. เพื่อระงับการติดเชื้อของโรค
ดังกล่าวในชุมชน เนื้อหาที่ปรากฏในการขับชอนี้
สะท้อนถึงการใช้ดนตรีล้านนาในด้านการพัฒนาชุมชน
ที่เกี่ยวข้องกับสภาพความเป็นอยู่ การเตือนให้ชาวบ้าน
ได้ตระหนักรู้ในวิธีดำรงชีวิตอย่างปลอดภัยจาก
โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนาโดยการปฏิบัติตามแนว
ปฏิบัติของทางราชการ เช่น การใส่หน้ากากอนามัย
การงดพบปะผู้คนตามมาตรการรักษาระยะห่างทางสังคม
(Social Distancing) เพื่อไม่ให้เกิดการแพร่ระบาดในชุมชน
ซึ่งการใช้การขับชอเพื่อเตือนให้ผู้คนระงับโรคติดเชื้อไวรัส
โคโรนา นี้ ถือเป็นแนวทางหนึ่งที่สะท้อนถึงการใช้นดนตรี
เพื่อพัฒนาในด้านสังคมของชุมชน

นอกจากนี้ในงานวิจัยของ เพ็ญแพน สรรพศรี,
สกากรุ่ง สายบุญมี และยุทธนา จัฒพรณรัตน์ (2563)
เรื่อง การพัฒนาสุขภาพผู้สูงอายุโดยใช้กิจกรรมดนตรี
พื้นบ้านล้านนา กรณีศึกษาชมรมดนตรีพื้นเมือง ชุมชน
สันโค้งหลวง จังหวัดเชียงราย ที่ได้ศึกษารูปแบบ
กิจกรรมการเรียนการสอนดนตรีพื้นบ้านล้านนา
สำหรับผู้สูงอายุและศึกษาการพัฒนาสุขภาพผู้สูงอายุ

โดยใช้กิจกรรมดนตรีพื้นบ้านล้านนา ผลการวิจัยพบว่า

(1) กิจกรรมดนตรีพื้นบ้านล้านนาสำหรับผู้สูงอายุ
ประกอบไปด้วยกิจกรรม การเรียนการสอน และ
กิจกรรมการแสดงดนตรี สำหรับกิจกรรมการเรียน
การสอนจะมีทุกเย็นวันอังคาร และวันพฤหัสบดีของ
ทุกสัปดาห์ ณ วัดเชียงยืน อันเป็นวัดประจำชุมชน
วัตถุประสงค์ในการเรียนรู้ของชมรม มุ่งเน้นให้ผู้สูงอายุ
มีความสุขในการทำกิจกรรมดนตรี และกิจกรรมการ
แสดงดนตรีจะเกิดขึ้นต่อเนื่องจาก กิจกรรมการเรียน
การสอนดนตรี ผู้สอนจะพาผู้สูงอายุไปร่วมแสดงดนตรี
ตามงานต่าง ๆ ส่วนใหญ่งานของชมรมจะมุ่งเน้นการ
บรรเลงดนตรีจิตอาสา (2) กิจกรรมดนตรีพื้นบ้านล้านนา
ของชมรมดนตรีพื้นเมืองผู้สูงอายุ ชุมชนสันโค้งหลวง
จังหวัดเชียงราย ส่งผลต่อการพัฒนาสุขภาพะของ
ผู้สูงอายุทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ สุขภาพด้านร่างกาย
ผู้สูงอายุได้เคลื่อนไหวกล้ามเนื้อในการบรรเลงดนตรี
เปรียบเสมือนการได้ออกกำลังกาย สุขภาพด้านจิตใจ
ผู้สูงอายุมีความร่าเริงแจ่มใส สุขภาพด้านอารมณ์
ผู้สูงอายุไม่มีความวิตกกังวลเรื่องการจากลาในวาระ
สุดท้ายของชีวิต ตระหนักถึงคุณค่าและใช้ชีวิตในช่วง
บั้นปลายอย่างมีความสุข และสุขภาพด้านสังคม
ผู้สูงอายุมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อสมาชิกในชมรมและผู้อื่น
ในสังคม งานวิจัยฉบับนี้แสดงให้เห็นถึงบทบาทของดนตรี
ล้านนาในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้คนในชุมชน
โดยเฉพาะผู้สูงวัยซึ่งเป็นกลุ่มประชากรของชุมชนที่มี
ความสำคัญและมีจำนวนที่เพิ่มมากขึ้นในปัจจุบันตาม
สถานะของสังคมผู้สูงวัย (Aging Society) โดยงานวิจัย
ฉบับนี้ได้ชี้ให้เห็นถึงศักยภาพของดนตรีล้านนาในการ
พัฒนาชุมชนในด้านสังคมได้เป็นอย่างดี

การยกตัวอย่างเกี่ยวกับการขับชอของ
คณะสวรค์ล้านนา และงานวิจัยเรื่องการพัฒนาสุขภาพ
ผู้สูงอายุโดยใช้กิจกรรมดนตรีพื้นบ้านล้านนาของ
เพ็ญแพน สรรพศรี และคณะ เป็นเพียงตัวอย่างหนึ่ง
ที่สะท้อนแนวทางในการใช้นดนตรีล้านนาเพื่อพัฒนาใน
ด้านสังคมของชุมชน ซึ่งผู้เขียนมีความคิดเห็นว่ายังคง
มีแนวทางในการใช้นดนตรีล้านนาเพื่อพัฒนาสังคมของ
ชุมชนที่เกิดขึ้นในลักษณะอื่น ๆ อีก ซึ่งมีความสำคัญใน
การศึกษารายละเอียดเพื่อรวบรวมองค์ความรู้ในด้านอื่นต่อไป

การใช้ดนตรีล้านนาเพื่อพัฒนาการเมืองการปกครอง

การนำเสนอแนวคิดในการใช้ดนตรีเพื่อพัฒนาชุมชนในด้านการเมืองการปกครองที่ปรากฏในลักษณะต่าง ๆ ได้แก่ การสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนก่อให้เกิดความสำนึกร่วมและความเป็นปึกแผ่นภายในชุมชน การค้นหาความเป็นมาและอัตลักษณ์ของชุมชน ความเป็นไปได้ของแนวคิดดังกล่าวได้สะท้อนจากการศึกษาดนตรีล้านนาที่เรียกว่า ตกลีง ของณรงค์ สมิทธิธรรม (2541, น. 89-95) ที่กล่าวถึงวงดนตรีตกลีง ว่าเป็นดนตรีที่มีบทบาทในการส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน จากการที่ชาวบ้านในจังหวัดลำปางได้ร่วมมือกันในการแห่ประโคมตกลีงเมื่อมีงานบุญเกิดขึ้นในชุมชน เนื่องจากลักษณะของดนตรีตกลีงเป็นดนตรีประเภทปี่กลองที่ประกอบไปด้วยเครื่องดนตรีหลากหลายชนิด ได้แก่ แ่น กลองแอว กลองตะโล้ดโป๊ด ฆ้อง ฉิ่ง และฉาบ และการแห่ตกลีงที่เกิดขึ้นในบริบทของงานบุญตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งสิ้นสุดงาน ดังนั้นการจะเกิดดนตรีตกลีงขึ้นในชุมชนได้นั้นจึงต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของผู้คนภายในชุมชน ซึ่งข้อมูลจากการวิจัยแสดงให้เห็นว่า ได้มีการรวมตัวกันของคนในชุมชนเพื่อทำการแห่ประโคมวงดนตรีตกลีงในงานบุญประกอบไปด้วยนักดนตรีที่มีทักษะสูงและนักดนตรีมือสมัครเล่น การร่วมมือกันของบุคคลที่มีทักษะทางดนตรีที่ต่างกันนี้แสดงถึงการร่วมแรงร่วมใจและการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน โดยไม่มีการแบ่งแยกชนชั้นจากความแตกต่างทางด้านทักษะดนตรี ในทางตรงกันข้ามการร่วมกันประโคมแห่ตกลีงในงานบุญกลับทำให้ชาวบ้านในชุมชนรู้สึกว่าได้บุญกุศลจากการร่วมกันแห่ตกลีงในงานบุญดังกล่าว นอกจากนี้กระบวนการมีส่วนร่วมยังเกิดขึ้นจากการมาช่วยแห่ประโคมตกลีงของผู้คนที่อยู่ต่างชุมชน การช่วยเหลือกันของผู้คนในต่างชุมชนที่เรียกว่า “การเอามื้อเอารวัน” หรือการลงแขกเป็นการช่วยเหลือกันของบุคคลต่างชุมชนในการแห่ประโคมตกลีงที่เกิดขึ้นในชุมชนชาวลำปาง การเกิดขึ้นของวงดนตรีตกลีงในชุมชนนี้สะท้อนถึงแนวทางในการใช้ดนตรีในการพัฒนาชุมชนในด้านการเมืองการปกครองได้เป็นอย่างดี

นอกจากนี้ข้อมูลจากงานวิจัยของ รณชิต แม้นมาลัย (2537) ที่ศึกษาเกี่ยวกับกลองหลวงในพื้นที่จังหวัดลำพูนและจังหวัดเชียงใหม่ ผลจากการศึกษาได้สะท้อนให้เห็นว่าดนตรีกลองหลวงที่เกิดขึ้นในชุมชนของชาวไทยอง ช่วยสร้างความเป็นปึกแผ่นของผู้คนในชุมชนจากกระบวนการต่าง ๆ ของการเกิดขึ้นของกลองหลวงในชุมชนชาวไทยอง ได้แก่ การสร้างกลองหลวง การใช้กลองหลวงในงานประเพณี และการเก็บรักษากลองหลวงเนื่องจากกลองหลวงเป็นกลองที่มีขนาดใหญ่ รูปร่างยาวคล้ายขวด ด้านในทะลุถึงกัน ใช้หนังวัวหุ้มหน้ากลองในด้านเดียว ดังนั้นกระบวนการสร้างกลองหลวงจึงจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือของชาวบ้านในชุมชนโดยมีผู้เชี่ยวชาญ เรียกว่า “สล่ากลอง” หรือในบางครั้งเป็นพระภิกษุที่มีความรู้เกี่ยวกับกลองหลวงเป็นผู้นำชาวบ้านในการสร้างกลองหลวง การสร้างกลองหลวงมีกระบวนการที่ซับซ้อนตั้งแต่การคัดเลือกต้นไม้ซึ่งส่วนใหญ่เป็นไม้เนื้อแข็งที่มีขนาดใหญ่ การตัดต้นไม้ต้องมีการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อ การนำไม้มากลึงเพื่อสร้างกลอง โดยการเตรียมหนังวัวสำหรับหุ้มหน้ากลองหลวง และกระบวนการสร้างกลองหลวงนี้ต้องอาศัยความร่วมมือและความเป็นปึกแผ่นของชาวบ้านในชุมชนจึงจะสามารถสร้างกลองหลวงให้สำเร็จได้ การใช้กลองหลวงเป็นอีกกระบวนการหนึ่งที่สร้างความ เป็นปึกแผ่นของผู้คนในชุมชน การแข่งขันตีกลองหลวงเป็นประเพณีที่นิยมกันในกลุ่มชาวไทยองในจังหวัดลำพูนและชุมชนในบางพื้นที่ของจังหวัดเชียงใหม่ การแข่งขันการตีกลองหลวงต้องอาศัยความร่วมมือ ความสามัคคี และความเป็นปึกแผ่นของคนในชุมชน เนื่องจากเป็นกลองขนาดใหญ่ อีกทั้งในการแข่งขันที่ต้องทำการตีกลองหลวงหลายครั้ง รวมถึงการสลับตำแหน่งของกลองตลอดการแข่งขัน กระบวนการเหล่านี้ได้สร้างความร่วมมือ ความเป็นปึกแผ่นของชาวบ้านในชุมชนให้เกิดขึ้น และสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนผ่านการแข่งขันตีกลองหลวง ดังปรากฏในภาพการตีกลองหลวงในงานบุญของชาวบ้านในชุมชนวัดยางหลวง อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 1 การตีกลองหลวง

ที่มา: จักรพงษ์ คำบุญเรือง, 2561

ข้อมูลเกี่ยวกับดนตรีล้านนาทั้งสองชนิด คือ ตกลึง และกลองหลวง จากงานวิจัยทั้งสองฉบับที่ได้กล่าวมาข้างต้นนี้ ได้แสดงถึงแนวคิดในการใช้ดนตรีล้านนาเพื่อพัฒนาชุมชนในด้านการเมืองการปกครองที่เกิดขึ้นภายในชุมชนต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี อีกทั้งยังสะท้อนถึงความเป็นไปได้สำหรับแนวทางในการใช้ดนตรีล้านนาเพื่อพัฒนาชุมชนในด้านการเมืองการปกครองนี้ด้วย

บทสรุป

การนำเสนอแนวคิดและแนวทางในการใช้ดนตรีล้านนาเพื่อพัฒนาชุมชนที่ปรากฏในบทความฉบับนี้ เป็นการนำเสนอแนวคิดในการใช้ดนตรีเพื่อพัฒนาชุมชน โดยผู้เขียนได้ทำการศึกษาแนวคิดในการพัฒนาชุมชน ซึ่งเป็นแนวคิดหนึ่งที่มีความสำคัญในการศึกษาทางสังคมศาสตร์โดยเฉพาะในด้านการพัฒนาสังคม ซึ่งการศึกษาพบว่าในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา มีนักวิชาการหลายท่านได้ทำการศึกษาและอธิบายแนวคิดในการพัฒนาชุมชนอย่างกว้างขวาง ประกอบกับการให้ความสำคัญต่อชุมชนของภาครัฐ และองค์การสหประชาชาติ ที่ได้กำหนดการพัฒนาชุมชนเป็นประเด็นสำคัญหนึ่งในการพัฒนา สำหรับในบทความฉบับนี้ผู้เขียนได้ให้ความสำคัญในประเด็นเกี่ยวกับความสำคัญของการพัฒนาชุมชน

ที่ประกอบด้วยการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองการปกครอง ซึ่งเป็นเป้าหมายของการพัฒนาชุมชนในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา ผู้เขียนได้นำเอาแนวคิดเกี่ยวกับความสำคัญของการพัฒนามาเชื่อมโยงกับแนวคิดเกี่ยวกับประโยชน์ของดนตรีในการพัฒนาชุมชนที่ปรากฏในงานเขียนของนักวิชาการชาวต่างประเทศ ทั้งงานวิจัยของ Foster (2010) จากมหาวิทยาลัยวิตตอเรีย และบทความของ PlayCore (2020) ซึ่งเป็นกลุ่มบริษัทที่ประกอบธุรกิจเพื่อสังคมในสหรัฐอเมริกา ข้อมูลที่ปรากฏในงานเขียนดังกล่าวได้เสนอแนวคิดและแนวทางในการใช้ดนตรีเพื่อพัฒนาชุมชนที่ในบริบทของประเทศต่าง ๆ ซึ่งผู้เขียนได้นำเอาแนวคิดเกี่ยวกับความสำคัญของการพัฒนาชุมชนและแนวคิดเกี่ยวกับประโยชน์ของดนตรีในการพัฒนาชุมชนมาเชื่อมโยงกัน และได้นำเสนอเป็นกรอบแนวคิดในการใช้ดนตรีเพื่อพัฒนาชุมชนดังแสดงในแผนภาพที่ 1

สำหรับเนื้อหาในส่วนหลังของบทความฉบับนี้ ผู้เขียนได้เสนอแนวทางในการใช้ดนตรีล้านนาเพื่อการพัฒนาชุมชน โดยการนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับดนตรีล้านนา จากงานวิจัยต่าง ๆ ที่มีความสอดคล้องกับกรอบแนวคิดในการใช้ดนตรีเพื่อพัฒนาชุมชนที่นำเสนอมาในเนื้อหาของบทความในส่วนแรก ผู้เขียนได้ยกเอาข้อมูลที่ปรากฏในงานวิจัยเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของกระบวนการ

ผลิตเครื่องดนตรีล้านนาของ พิพัฒน์พงศ์ มาศิริ (2562) เพื่อชี้ให้เห็นถึงแนวทางการใช้ดนตรีล้านนาเพื่อพัฒนาชุมชนในด้านเศรษฐกิจ ซึ่งงานวิจัยดังกล่าวได้ชี้ให้เห็นถึงความเป็นไปได้ในการใช้การผลิตเครื่องดนตรีล้านนาในการจ้างงาน การประกอบอาชีพ และการสร้างรายได้ของผู้คนในชุมชน การศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการขับซอเพื่อเป็นสื่อในการแจ้งเตือนถึงอันตรายของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนาตลอดจนแนวทางปฏิบัติเพื่อป้องกันการติดเชื้อโรคดังกล่าวของศิลปินขับซอล้านนา คณะสวรรค์ล้านนาร่วมกับส่วนราชการในจังหวัดพะเยา เป็นการยกตัวอย่างของแนวทางในการใช้ดนตรีล้านนาเพื่อพัฒนาชุมชนในด้านของสังคม นอกจากนี้ การศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับวงดนตรีตกลั้งในชุมชน

ของจังหวัดลำปาง และงานวิจัยเกี่ยวกับกลองหลวงในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่และลำพูนของรณชิต แม้นมาลัย (2537) เพื่อแสดงให้เห็นถึงแนวทางในการใช้ดนตรีล้านนาเพื่อพัฒนาชุมชนในการเมืองการปกครองอีกด้วย การศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับดนตรีล้านนาที่ปรากฏในงานเขียน งานวิจัย ตลอดจนสื่อสังคมออนไลน์ดังกล่าว เพื่อต้องการสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นไปได้ของแนวคิดและแนวทางในการใช้ดนตรีล้านนาเพื่อพัฒนาชุมชน โดยผู้เขียนหวังว่าบทความฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อวงวิชาการทางด้านการพัฒนาชุมชน นักวิชาการด้านดนตรี ตลอดจนเจ้าหน้าที่ในส่วนราชการที่จะได้นำแนวคิดดังกล่าวไปปรับใช้และเกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนในลำดับต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กรมการพัฒนาชุมชน. (2527). *การพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพฯ: กรมการพัฒนาชุมชน.
- โกวิทย์ พวงงาม. (2550). *การปกครองท้องถิ่นไทย*. กรุงเทพฯ: เอ็กสเปอร์เนท.
- จักรพงษ์ คำบุญเรือง. (2561). *กลองหลวงล้านนา สืบสานมรดกแห่งบรรพชน*. สืบค้นจาก https://www.chiangmainews.co.th/page/archives/855612/?fbclid=IwAR2y_mQY2HrXpr-LJhQYK9xwfp2FgOspr9-MeuboubOn1xjz7iLhPTrb-Do
- จิตติ มงคลชัยอรัญญา. (2540). *การศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- โชติมา โชติกลเสถียร. (2548). *ศักยภาพการผลิตเพลงพื้นบ้านล้านนา กรณีศึกษา “พินเปี้ยะ” จังหวัดลำปาง*. (การค้นคว้าอิสระเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่).
- ณรงค์ สมิตธิธรรม. (2541). *วงตกลั้ง: ดนตรีแห่ในวิถีชีวิตของชาวลำปาง*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล).
- ณัฐวุฒิ ทรัพย์อุปถัมภ์. (2558). *ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน*. จันทบุรี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.
- บุรณพันธุ์ ใจหล้า. (2563). ภูมิปัญญาการสร้างเครื่องดนตรีล้านนาเพื่อสืบทอดการสร้างเครื่องดนตรีพื้นบ้านและเสริมสร้างความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม. *วารสารวิจัยราชภัฏเชียงใหม่*, 21(1), 45-61.
- ประเวศ วสี. (2541). *ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ปาฐกถาพิเศษป่วย อังภากรณ์*. กรุงเทพฯ: หมอชาวบ้าน.
- พิพัฒน์พงศ์ มาศิริ. (2562). *การเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ของดนตรีล้านนา*. (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง).
- เพียงแพน สรรพศรี, สกาวรุ่ง สายบุญมี และยุทธนา ฉัพรรณรัตน์. (2563). การพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุโดยใช้กิจกรรมดนตรีพื้นบ้านล้านนา กรณีศึกษาชมรมดนตรีพื้นเมือง ชุมชนสันโค้งหลวง จังหวัดเชียงราย. *วารสารวิชาการเซนต์จอห์น*, 23(33), 224-239.
- มณี พยอมยงค์. (2529). *ประเพณีสิบสองเดือนของล้านนาไทย*. เชียงใหม่: ส.ทรัพย์การพิมพ์.

- มยุรี วัดแก้ว. (2535). *ทฤษฎีและหลักการพัฒนารวมชน*. เพชรบุรี: คณะวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูเพชรบุรี.
- รณชิต แม้นมาลัย. (2537). *กลองหลวงล้านนา: ความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตและชาติพันธุ์*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล).
- รพีภัทร์ สุขสมเกษม. (2559). *ปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน กรณีศึกษาชุมชนในเทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี*. (การค้นคว้าอิสระรัฐศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาบริหารรัฐกิจและกิจการสาธารณะ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์).
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญ.
- วนิดา ริกากรณ์. (2545). *การดำรงอยู่ของการละเล่นพื้นบ้านซอล้านนา*. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่).
- ศุภนิจ ไชยวรรณ. (2547). *กระบวนการสืบทอดเพลงซอพื้นบ้านของจังหวัดเชียงใหม่*. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาอาชีวศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่).
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2525). *การพัฒนาชุมชน*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- สนธยา พลศรี. (2547). *ทฤษฎีและหลักการพัฒนารวมชน*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- สมาคมศิลปินขับซอล้านนา. (ม.ป.ป.). *สมาชิกปัจจุบัน*. สืบค้นจาก <http://sornanna.com/about>
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพะเยา. (2564). *สื่อประชาสัมพันธ์ COVID-19 จังหวัดพะเยา (ซอพื้นบ้านคณะสวรรค์ล้านนา)*. สืบค้นจาก <https://www.youtube.com/watch?v=lv33ADNIOX0>
- Foster, D. (2010). *Music and community development: Perspectives on relationship, roles and structures in music in community*. (Master Thesis in Education, Victoria University).
- PlayCore. (2020). *Benefits of music on communities*. สืบค้นจาก <https://www.playcore.com/news/benefits-of-music-on-communities>

